



Bató Szilvia<sup>1</sup>

„Átadva Minister Urnak...”  
Adalékok a büntetőjogi kodifikáció történetéhez  
(1867–1871)

Külön megtiszteltetés olyan ünnepezt születésnapra kötetébe tanulmányt írni, akihez a szerzőt hivatalos kapcsolat nem fűzi. Máthé Gábor professzor úrral a közös pont az ő megkerülhetetlensége: valódi büntetőjog-történeti kutatást nem lehet a munkásságának ismerete nélkül folytatni. Legyen az elmélet-történet, kodifikációtörténet vagy szervezettörténet, publikációi fontos kiindulópontot jelentenek. Ezt a kijelentést talán legjobban a következő sorok igazolják.

A hazai kodifikáció mitikus epizódja az 1840. évi 5. tc.-kel felállított bizottság anyagi jogi, eljárási és büntetőjogi javaslata,<sup>2</sup> amely 1843 óta a magyar büntetőjog-tudomány referenciapontja. Egyes megoldásai (halálbüntetés kihagyása) folyamatosan jelen vannak diskurzusokban, a forrásai és rendelkezései, életbe léptetési kísérletei közismertek. Jobban szemügyre véve azonban, az 1860-as években a szakemberek nem ismerték részleteiben a javaslatokat,<sup>3</sup> egykorú hazai érdemi szakmai vita nem zajlott,<sup>4</sup> a külföldi méltatások mellett csak Szokolay István (1822–1904) dolgozta fel szisztematikusan.<sup>5</sup> Az anyagi jogi és az eljárási jogi javaslatnak nincsen modern monografikus feldolgozása, az átdolgozások másodlagos forrásokból ismertek. A Deák Ferenc (1803–1876)

<sup>1</sup> Jogtörténész, szakterülete a magyar büntetőjog-történet, PhD-fokozatát a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán szerezte. Kapcsolat: batoszilvia@gmail.com.

<sup>2</sup> Fayer László: *Az 1843-iki büntetőjogi javaslatok anyaggyűjteménye I–IV*. Budapest, MTA, 1896, 1898, 1900, 1902; Bató Szilvia: *Mert az Ördög velem volt. Élet elleni bűncselekmények a 19. század első felében*. Budapest, L'Harmattan, 2012. 36; Elemér Balogh: *Die Entwicklung des Strafrechts*. In Gábor Máthé (szerk.): *Die Entwicklung der Verfassung und des Rechts in Ungarn*. Budapest, Dialóg Campus, 2017. 260–267; Mezey Barna: *A büntetőjog a 17–19. században. A büntető európai útja*. Budapest, Gondolat, 2018. 475–496.

<sup>3</sup> Degré Alajos: *A magyar büntetőgyakorlat általános jellemzése, 1861–1871*. In Nagy László (szerk.): *Jogász szövetségi értekezések*. Budapest, Magyar Jogász Szövetség, 1979. 16.

<sup>4</sup> Löw Tóbiás: *A magyar büntetőtörvénykönyv javaslatának előterjesztése. Magyar Igazságügy* 2. (1874), 6. 416, 420–421.

<sup>5</sup> Bató Szilvia: *Megjegyzések a magyar büntetőjogi kodifikáció 1848 előtti történetéhez. Jogelméleti Szemle*, 2007/1.; Bató (2012): i. m. 51–52.

vezetésével elkészített javaslat utolsó hatálybaléptetési kísérlete Csatskó Imre (1804–1874) sokáig lappangó átdolgozása.

### A kodifikáció szervezete és működése

A kiegyezés utáni törvény-előkészítés minisztertanácsi határozattal kezdődött, majd a kijelölt miniszter – az apparátussal vagy külső szakemberekkel – elkészítette a tervezetet.<sup>6</sup> A második ciklusban a trónbeszédben meghatározott jogalkotási program és a benyújtani tervezett javaslatok listája is megjelent.<sup>7</sup> A kiforratlan minisztériumi szervezet és a szakemberhiány miatt az első igazságügyi miniszter, Horvát(h) Boldizsár (1822–1898) a jogszabály-előkészítés feladatát gyakran „kiszervezte”.<sup>8</sup> Így az első változat elkészítésére alapvetően két megoldás kínálkozott, egy személy vagy bizottság végezhetette a kodifikációs munkát.<sup>9</sup> A Deák-féle anyagi jogi javaslat utóéletében mindkét megoldás előfordult.

Az 1843-as javaslat elismertsége miatt kézenfekvő volt, hogy új kódex helyett a szükséges módosításokkal hatályba léptessék.<sup>10</sup> Nem hivatalos átdolgozásként

<sup>6</sup> Mezey Barna: Törvény-előkészítés a dualista Magyarországon. In Csizmadia Andor (szerk.): *Jogtörténeti tanulmányok V.* Budapest, Tankönyvkiadó, 1983. 170, 174–176.

<sup>7</sup> Máthé Gábor: A kodifikáció szervezetének kialakulása. In Kozma György (szerk.): *Ünnepi tanulmánykötet Petrik Ferenc 70. születésnapjára.* Budapest, PPKE, 2003. 179–182; Máthé Gábor: A jogreformok „alkotmányos” tárgyalásának előkészítése. In Béli Gábor – Korsósnné Delacasse Krisztina – Herger Csabáné (szerk.): *Ut juris ordo exigit. Ünnepi tanulmányok Kajtár István 65. születésnapja tiszteletére.* Pécs, Publikon, 2016. 178.

<sup>8</sup> *Az 1869-dik évi április 20-dikára hirdetett országgyűlés képviselőházának naplója.* Pest, 1869–1872, (KN 1869) VI, 310, 312, 314, 325–326; KN 1869/XXII, 387; Szászi András: Adatok az Igazságügyminisztérium ügyintézésének történetéhez 1867–1918. *Levéltári Közlemények*, 26. (1955), 1. 195; Máthé Gábor: *A magyar burzsoá igazságszolgáltatási szervezet kialakulása 1867–1875.* Budapest, Akadémiai, 1982. 127, 132; Mezey (1983): i. m. 172–173, 175; Horváth Pál: Horvát Boldizsár, az igazságügy-miniszter. *Magyar Jog*, 35. (1988), 2. 185; Máthé (2003): i. m. 191; Balogh Judit: A közigazgatás és a jogalkotási szervezet egymásrahatása a magánjogi kodifikációs folyamatokban. In Mezey Barna – Révész T. Mihály (szerk.): *Ünnepi tanulmányok Máthé Gábor 65. születésnapja tiszteletére.* Budapest, Gondolat, 2006. 64; Mezey Barna: A kiegyezés jogpolitikájának kialakítása: Horvát Boldizsár igazságügyi miniszter reformprogramja. *Jogtörténeti Szemle*, 9. (2007), 3. 35; Homoki-Nagy Mária: A magánjogi kodifikáció mint alkotmányos feladat. In Fejes Zsuzsanna – Török Bernát (szerk.): *Suum cuique. Ünnepi tanulmányok Paczolay Péter 60. születésnapja tiszteletére.* Szeged, Pólay Elemér Alapítvány, 2016. 312.

<sup>9</sup> Kovács Kálmán: A magánjogi kodifikációval kapcsolatos elvi viták és tervezetek Magyarországon, 1866–1877. *Jogtudományi Közöny*, 33. (1978), 2. 87; Balogh (2006): i. m. 59–62; Homoki-Nagy (2016): i. m. 311–312.

<sup>10</sup> Első értekezleti ülés az ideiglenes törvényjavaslat tárgyában. *Jogtudományi Közöny*, 2. (1867), 15. 73–74; V. S.: Az 1843-ki büntető-törvénykönyv revisiójáról. *Jogtudományi Közöny*, 2. (1867), 30. 161; V. S.: Az 1843-ki büntető törvénykönyvi javaslat revisiójáról II. *Jogtudományi Közöny*, 2.



egyedül Maximilian Füger von Rechtsborn 1870-ben Horvát(h)nak benyújtott magánmunkálatát tartja számon a szakirodalom.<sup>11</sup> A javaslat modernizálása több okra visszavezethetően 1870-ben került le a napirendről.<sup>12</sup> Teljes mellőzése azonban meglepő volt, mert Csemegi Károly (1826–1899) az indokolásban kiindulási alapként jelölte meg.<sup>13</sup>

### Kodifikációs eseménytörténet

Az 1843-as javaslat utóéletében ugyanaz a személyi kör jelenik meg, Deák egyenesen megkerülhetetlen, az egyetértése nélkül nem lehetett volna büntetőjogi javaslatot benyújtani.<sup>14</sup>

---

(1867), 31. 169–170; V. S.: Az 1843-ki büntető törvénykönyv reviziójáról (vége). *Jogtudományi Közlöny*, 2. (1867), 34. 193; Dárdai Sándor: A bűnvádi eljárásunk reformja II. *Jogtudományi Közlöny*, 7. (1872), 16. 109; Mezey Barna: Fayer László és az 1843. évi javaslatok anyaggyűjteménye. In Fayer László: *Az 1843-iki büntetőjogi javaslatok anyaggyűjteménye I.* Budapest, Pytheas, 2004. XI; Antal Tamás: *Az igazságügyi minisztérium története (1867–1944).* Budapest, Magyar Közlöny, 2018. 49; Mezey Barna: „A föltétlen igazság és a társadalom fenntartásának érdeke.” Az első magyar büntető törvénykönyv. In Horváth Attila (szerk.): *Tanulmányok a Csemegi-kódex megalkotásának 140. évfordulója tiszteletére.* Budapest, Dialóg Campus, 2020. 39.

<sup>11</sup> Fayer (1902): i. m. CXVI.

<sup>12</sup> Löw (1874): i. m. 415–416; Fayer László: A büntetőjog története, Magyarország 1867–1880. *Jogtudományi Közlöny*, 29. (1894), 33. 259; Finkey Ferenc: *Az 1843-i büntetőjogi javaslatok száz év távlatából. Értekezések a filozófiai és társadalmi tudományok köréből V.* Budapest, MTA, 1942. 47–48; Kovács Kálmán: Közjogi harcok a Csemegi-kódex parlamenti vitáiban. In Csizmadia Andor (szerk.): *Jogtörténeti Tanulmányok II.* Budapest, KJK, 1968. 100; Csizmadia Andor: A jogi hagyományok, mint a jogi reformok korlátai Magyarországon a XIX. században. *Jogtudományi Közlöny*, 30. (1979), 1. 39; Finkey Ferenc: *A magyar büntetőperjogi tudomány háromezredes fejlődéstörténete, 1619–1914.* Sátoraljaújhely, Jogászok a Kultúráért Alapítvány, 2000. 150; Nagy Ferenc: *Régi és új tendenciák a büntetőjogban és a büntetőjog-tudományban.* Budapest, Akadémiai, 2013. 64–65; Nagy Ferenc: A büntetőjog tudománya. In Jakab András – Menyhárd Attila (szerk.): *A jog tudománya. Tudománytörténeti és tudományelméleti írások, gyakorlati tanácsokkal.* Budapest, HVG-ORAC, 2015. 284; Barna Mezey: Das ungarische bürgerliche Strafrecht. In Gábor Máthé (szerk.): *Die Entwicklung der Verfassung und des Rechts in Ungarn.* Budapest, Dialóg Campus, 2017. 510; Nánási László: A Csemegi-kódex születése. In Vokó György (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok 56.* Budapest, OKRI, 2019. 15; Nánási László: A Csemegi-kódex születése. In Horváth Attila (szerk.): *Tanulmányok a Csemegi-kódex megalkotásának 140. évfordulója tiszteletére.* Budapest, Dialóg Campus, 2020. 13.

<sup>13</sup> Körösi Sándor: A magyar büntetőtörvénykönyvi javaslatról. *Jogtudományi Közlöny*, 9. (1874), 49. 385; Dárdai Sándor: A büntetőtörvénykönyv II. *Jogtudományi Közlöny*, 9. (1874), 46. 361; Finkey (1942): i. m. 47–48.

<sup>14</sup> Fayer László: Deák Ferencz és a magyar büntető-törvénykönyv. *Jogtudományi Közlöny*, 38. (1903), 6. 50; Nánási (2019): i. m. 17; Nánási (2020): i. m. 14.

Horvát(h) Boldizsár kinevezését követően azonnal munkához látott, 1867 áprilisában tanácskozást hívott össze a kodifikáció előkészítésére, többek között az 1843-as javaslat átvizsgálására.<sup>15</sup> Az egykorú források és a másodlagos irodalom is két időpontot említ. Egy tudósítás szerint ez április 4-én történt, az eredeti célkitűzés szerint május közepéig az országgyűlés elé kellett volna terjeszteni az átdolgozást. A büntetőjogi albizottság tagjának, Pauler Tivadarnak (1816–1886) a naplójegyzete szerint a munkát április 6-án megkezdtek és nyár elejére befejezték.<sup>16</sup> Paulertől származik az április 29-ei dátum is, amely szintén végigfutott a szakirodalmon.<sup>17</sup> Az elkészített tervezet a kortársak számára sem volt ismert.<sup>18</sup>

Horvát(h) a király részvételével tartott kormányülés után a képviselőházat június 18-án arról tájékoztatta, hogy a minisztériumnak „több rendbeli törvényjavaslata van készen, különösen [...] a büntető törvény”. Elhangzott, hogy 10–12 nap múlva kinyomtatják, és a miniszter kérte a képviselőházat egy bizottság kiküldésére, amely nyáron meg tudja tárgyalni.<sup>19</sup> Mezey Barna megjegyzi,

<sup>15</sup> Tavasz Antal: Törvényhozó bizottmányok. *Jogtudományi Közlöny*, 2. (1867), 6. 27; V. S. (1867): i. m. 161; Löw (1874): i. m. 415–416; Löw Tóbiás (szerk.): *A magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről (1878:5. tcz.) és teljes anyaggyűjteménye* I. Budapest, Pesti Könyvnyomda, 1880. 23–24; Finkey (1942): i. m. 47; Kovács (1968): i. m. 100; Csizmadia (1979): i. m. 39; Zlinszky János: Akadémikusok a magyar jog kiegyezés utáni fejlesztésében. In Glatz Ferenc (szerk.): *Közgyűlési előadások*. Budapest, MTA, 2002. 485; Mezey (2007): i. m. 36; Mezey (2017): i. m. 510.

<sup>16</sup> Első értekezleti ülés. *Jogtudományi Közlöny*, 2. (1867), 15. 73–74; Magyar Királyi Igazságügy-ministerium: *A magyar kir. Igazságügy-ministerium működése 1867–1872. évig s a magyarországi igazságügy állása 1872-ben*. Közzéteszi a magy. kir. Igazságügy-ministerium, Budapest, M. Kir. Egyetemi Könyvnyomda, 1874. 30; Mezey Barna: A börtönügyi reform koncepciója Horvát Boldizsár igazságügy-ministersége idején. *Jogtudományi Közlöny*, 44. (1989), 12. 638–639; Mezey Barna: *A magyar polgári börtönügy kezdetei*. Budapest, Osiris–Századvég, 1995. 149; Mezey Barna: Deák Ferenc és Horvát Boldizsár. In Csibi Norbert – Domaniczky Endre (szerk.): *Deák és utódai. Magyar igazságügyi miniszterek 1848/49-ben és a dualizmus korában*. Pécs, PTE Grastyán Endre Szakkollégium, 2004. 84–85; Balogh (2006): i. m. 64; Cieger András: „Királyi demokrácia”. Szabadságjogok a magyar liberálisok reformterveiben 1867 után. *Aetas*, 24. (2009), 3. 63; Nánási (2019): i. m. 15; Nánási (2020): i. m. 13.

<sup>17</sup> Pauler Tivadar: Csatskó Imre. In Pauler Tivadar: *Adalékok a hazai jogtudomány történetéhez*. Budapest, MTA, 1878. 240; Fayer (1894): i. m. 258–259; Barna Attila: *Az állam elleni bűncselekmények szabályozása a 19. századi Magyarországon, különös tekintettel a büntettekéről és vétségekről szóló 1878. évi 5. törvénycikk előzményeire és megalkotására*. Győr, Universitas-Győr, 2015. 63–64; Mezey Barna: A büntetőjogi kodifikáció kérdése a monarchikus diktatúrák korában Magyarországon (1848–1867). In Béli Gábor – Korsósné Delacasse Krisztina – Herger Csabáné (szerk.): *Ut juris ordo exigit. Ünnepi tanulmányok Kajtár István 65. születésnapja tiszteletére*. Pécs, Publikon, 2016. 192; Mezey (2020): i. m. 40.

<sup>18</sup> KN 1869/I. 109.

<sup>19</sup> *Az 1865-dik évi december 10-dikére hirdetett országgyűlés képviselőházának naplója*. Pest, 1866–1868. (KN 1865) IV. 265; *Az 1865-dik évi december 10-dikére hirdetett országgyűlés képviselőházának irományai* II. Pest, 1866. 222; Dietrich Ignác: Indítvány igazságügyi törvényhozásunk



hogy „egyszerűen elképzelhetetlen” a büntetőjogi javaslat elkészülte, a forrásokban sincsen nyoma.<sup>20</sup> Horvát(h) bejelentése minden valószínűség szerint a Pauler által nyár elejére készre jelentett áprilisi bizottsági tervezetre vonatkozott.

Szabó Miklós (1821–1907) államtitkár 1868. december 7-én fejezte ki reményét, hogy a következő ülészakban már „lesz codificált büntető törvénykönyvünk”.<sup>21</sup> Horvát(h) 1869. február 15-én a választóinak hamarosan a törvényhozás elé kerülő javaslatként jelölte meg a büntető törvénykönyvet.<sup>22</sup>

Az új ciklus trónbeszéde (április 24.) szerint a büntetőjogi javaslatot hamarosan tárgyalják, erre a képviselők a későbbiekben gyakran utaltak.<sup>23</sup> Már május 13-án Horvát(h) kijelentette, hogy „a jövő ősszel vagy télen a büntető-codexet a ház asztalára alkotmányos tárgyalás végett mindenestre le fogom tenni”. Ez szintén visszatérő hivatkozási alappá vált,<sup>24</sup> júniusban 3 ülésen is említették a várható beterjesztést.<sup>25</sup>

Az egyes büntetőjogi tárgyakra vonatkozó javaslat vitája során (november 3.) Horvát(h) megjegyezte: „a büntető codexet, remélem, nem sokára a ház elé terjeszthetem.” A kritikákra november 16-án már ingerült hangnemben és mentegetőzve válaszolt: „A büntető törvénykönyvet pedig képes lettem volna már a szak alatt a ház asztalára letenni, ha jelenlétem nem kívántatnék meg folytonosan a t. ház tanácskozásaiban.”<sup>26</sup>

A miniszter 1870. március 4-én kijelentette: „a büntetőtörvény nálam készen van, de átvizsgálása alatt áll, s méltóztassanak megbocsátani a t. képviselő urak, egy organikus törvény átvizsgálására a parlamentarizmus időszeke nem alkalmas. Oda nyugalom és physikai idő kell.” Másnap a kódexet hiányoló képviselők előtt leszögezte, hogy a „büntető törvénykönyv már revisió alatt is van”. Megismételte: „készen áll a büntető-törvénykönyv első, vagyis ugynevezett előadói tervezetben; [...] – s csak attól függ, hogy kellő physikai időt vehessek magamnak, a revisióra, miszerint a munkálatokat végleg megállapíthassam.”<sup>27</sup>

érdekében. *Jogtudományi Közlöny*, 2. (1867), 42. 260; Löw (1874): i. m. 413–414; Nánási (2019): i. m. 12; Nánási (2020) i. m. 14.

<sup>20</sup> KN 1865/IV. 292, 307; Kovács (1978): i. m. 82; Mezey (1983): i. m. 173; Mezey (1989): i. m. 638; Mezey (1995): i. m. 149; Mezey (2004): i. m. 85.

<sup>21</sup> KN 1865/XI. 431.

<sup>22</sup> Reform kilátások. *Jogtudományi Közlöny*, 4. (1869), 9. 65.

<sup>23</sup> *Az 1869-dik évi ápril 20-dikára hirdetett országgyűlés képviselőházának irományai* I. Pest, 1869. 2.; KN 1869/I. 109; KN 1869/XXI. 320; KN 1869/XXIII. 17; Nánási László: *A magyar királyi ügyészség története 1871–1945*. Budapest, Legfőbb Ügyészség, 2011. 20; Nánási (2019): i. m. 14; Nánási (2020): i. m. 12.

<sup>24</sup> KN 1869/I. 66, 109; KN 1869/II. 171; Mezey (2007): i. m. 35.

<sup>25</sup> KN 1869/II. 13, 171, 224.

<sup>26</sup> KN 1869/III. 168, 303.

<sup>27</sup> KN 1869/VI. 299, 313–314, 326–327; Máthé (1982): i. m. 130; Máthé (2003): i. m. 193.

Egy interpellációra április 5-én Horvát(h) viszont már azt mondta, hogy „a büntető törvényjavaslat teljes valószínűséggel már a jövő télen a ház asztalára lesz le téve”.<sup>28</sup>

A miniszter az 1878. évi V. tc. indokolása szerint 1870 júniusában kérte fel Csemegit a büntető törvénykönyv tervezetének elkészítésére.<sup>29</sup>

A kormány által az ülészak alatt beterjesztendő javaslatok kapcsán október 24-én Horvát(h) beszámolt arról, hogy hiányzik belőle több kódex, köztük a büntető törvénykönyv, de „megnyugtatóul” biztosította a házat, hogy „mind ezen codexek már befejezésükhöz közel állanak”. Majd felvetette az első előadói tervezet kinyomtatását a közvélemény és a szakférfiak számára.<sup>30</sup> Úgy tűnik, hogy a miniszter kezében ekkor nincsen olyan tervezet, amely lehetővé tenné egy konkrét benyújtási dátum meghatározását.

A költségvetés vitájában (1871. február 8–14.) hat felszólaló is hiányolta a büntetőjogi javaslatot, a miniszter azonban nem határozta meg a benyújtás lehetséges időpontját.<sup>31</sup>

Horvát(h) lemondása után a képviselők júniustól már Bittó Istvánt (1822–1903) faggatták a büntetőjogi kodifikáció állásáról.<sup>32</sup> Chorin Ferenc (1842–1925) december 19-én megkérte, hogy „azon büntető törvénykönyvi javaslatot, mely már több mint egy éve, a miniszteri *bureau*-ban van felülvizsgálat végett, befejezéséhez siettetni méltóztassék”.<sup>33</sup> A következő év áprilisában megjelent, hogy az 1843-as javaslatot – feltehetőleg az átdolgozásokat – a kormányzat még tárgyalás alá sem vette.<sup>34</sup>

### A Csatskó-féle tervezet sorsa

Ebbe az eseménysorba illeszkedik Csatskó tervezetének története. A rendkívül aktív jogtudós nem működött közre az 1843-as javaslat megalkotásában és az 1861-es hatálybaléptetési kísérletben. Pauler adatai alapján az 1867. április 29-én felállított polgári törvénykezéssel foglalkozó albizottság tagja volt.<sup>35</sup> Ez is közrejátszott abban, hogy Horvát(h) az áprilisi bizottsági tervezet felülvizsgálatára

<sup>28</sup> KN 1869/VII. 353.

<sup>29</sup> Magyar Királyi Igazságügyministerium (1874) i. m. 30; Löw (1880): i. m. 24; Nánási (2019): i. m. 17; Nánási (2020): i. m. 14.

<sup>30</sup> KN 1869/XI. 22–24, 76.

<sup>31</sup> KN 1869/XII. 395–396, 401–402; KN 1869/XIII. 11, 63, 94, 101, 117, 131–133.

<sup>32</sup> KN 1869/XVII. 275–276; KN 1869/XIX. 345.

<sup>33</sup> KN 1869/XIX. 341.

<sup>34</sup> Dárdai (1872): i. m. 109.

<sup>35</sup> Pauler (1878): i. m. 240; Zlinszky (2002): i. m. 485.



és a szöveg véglegesítésére egykori tanárát kérte fel (1867. október 20.). Erre tekintettel a bírói előadói munkái alól is felmentették.<sup>36</sup>

Csatskó saját, 1870. június 18-ára keltezett feljegyzése szerint a tervezetnek kalandos története volt. Az általános rész elkészült 1868. április 18-ára, így leadta a minisztériumi irodába letisztázás végett. Horvát(h) azonban az eredetit azonnal elvitte, egyúttal biztatta Csatskót a munka folytatására. A benyújtásról a közvélemény május 10-én értesült Csatskó jelentéséből.<sup>37</sup> A különös részről egy augusztus 16-án megjelent közlemény tudósított, ebből látható, hogy Csatskó strukturális változtatásokat hajtott végre.<sup>38</sup> Befejezése (1868. október 18.) után kérte az általános rész visszaadását, így indokolva, hogy azt „az utóbb készült résszel összehasonlíthassam és a netalán mutatkozó eltéréseket, ellenmondásokat eltávolítsam, és az egésznek egyöntetűséget adhassak”. A tervezetet azonban nem lelték, többszöri sürgetés után a miniszteri szoba teljes átkutatása során „egy financ-törvény javaslatban betéve, és az által mivel nagyobb alakú, által eltakarva találta az íróasztala alatt” az irodai gyakornok. Az 1869. június 8-án visszakapott szöveget véglegesítette, és – okulva a korábbiakból – 2 példányban leíratta. A kész tervezetet Csatskó 1869. november 8-án este 6 óra tájban adta át a lakásán Szabó Samu jelenlétében Horvát(h) Boldizsárnak.<sup>39</sup> Az átadás tanúja az országbírói értekezleten az 1843-as javaslat ideiglenes hatályba léptetése mellett foglalt állást, 1869-ben pedig az Igazságügyminisztérium osztálytanácsosa volt.<sup>40</sup>

<sup>36</sup> Magyar Királyi Igazságügyminisztérium (1874) i. m. 30; Löw (1874): i. m. 415–416; Löw (1880): i. m. 24; Pauler (1878): i. m. 241; Fayer (1894): i. m. 259; Ferenczi Zoltán: *Deák élete II.* Budapest, MTA, 1904. 359; Finkey (1942): i. m. 47; Kovács (1968): i. m. 100; Mezey (1989): i. m. 639; Mezey (1995): i. m. 150, 203; Finkey (2000): i. m. 150; Mezey (2004): i. m. 86; Mezey (2007): i. m. 36; Cieger (2009): i. m. 63; Barna (2015): i. m. 162; Mezey (2016): i. m. 192; Mezey (2017): i. m. 510; Nánási (2019): i. m. 15; Mezey (2020): i. m. 40; Nánási (2020): i. m. 13.

<sup>37</sup> MTA KIK Kézirattár Jogt. Általános 2-r. 94. sz. Csatskó Imre: *A magyar büntető-törvénykönyvi javaslat indokolása.* Sajátk. vázlatok. 2r. XXVI. szám iv (52lev) és 7 lev melléklet. 7–8; Csatskó Imre: Jelentése büntetőtörvénykönyvi javaslatának bemutatásakor. *Jogtudományi Közöny,* 19. (1868), 149–150; Cieger (2009): i. m. 63; Bató Szilvia: „A használt erőszak miatt valakinek halála következett.” Az élet és testi épség elleni cselekmények szabályozási rendszere Csatskó Imre tervezetében (1868–1869). *FORVM. Acta Juridica et Politica,* 8. (2018), 2. 65–77.

<sup>38</sup> Az 1843-ik évi bünt. törv. könyvi javaslat revidiójáról. *Jogtudományi Közöny,* 3. (1868), 33. 268.

<sup>39</sup> Csatskó (1869): i. m. 1, 15; Cieger (2009): i. m. 63–64.

<sup>40</sup> Ráth György: *Az országbírói értekezlet a törvénykezés tárgyában.* Pest, Landerer és Heckenast, 1861. 61, 193; Hermann Róbert: Szabó Samu honvédszázados emlékirata a 47. honvédszászlóalj történetéről. In Molnár András (szerk.): *Egerszegi Tanulmányok.* Zalaegerszeg, ZML, 2010. 139; Máthé Gábor: Büntetőpolitika és kodifikáció. In Cserny Ákos (szerk.): *Ünnepi tanulmányok Rácz Attila 75. születésnapja tiszteletére.* Budapest, NKE, 2013. 315.

A szakirodalom Csatskó saját cikke és Pauler alapján az átadást november elejére teszi.<sup>41</sup> Felmerült az októberi benyújtás is,<sup>42</sup> de ez lehet utólagos konstrukció az elutasítás időpontjához igazítva. Horvát(h) 1869. november 3-án és 16-án elmondott felszólalásai közötti hangsúlyeltolódást a tervezet kézhezvétele okozhatta. A későbbi megnyilatkozás arra utal, hogy a miniszter rendelkezésére áll már egy olyan szöveg, amelynek betervezésre történő előkészítése a személyes közreműködését igényli.

Több szempontból is érdekes a Csemegi-kódex indokolásában szereplő 1870-es benyújtási dátum.<sup>43</sup> Nincs összhangban ugyanis a minisztérium egykorú hivatalos kommunikációjával. Nem ismert, hogy Horvát(h) mikor vetette el végleg a Deák-féle javaslat átdolgozásának koncepcióját és így Csatskó tervezetét.

Az igazságügyi minisztérium 1874-es kiadású beszámolója így utal az átdolgozásra: „a minisztérium legisztív osztályának 1869. évi november 8-án kelt jelentése folytán el nem fogadtatván.”<sup>44</sup> Csatskó feljegyzése és a minisztérium – Pauler minisztersége és Csemegi államtitkársága idején – kiadott összefoglalója egymást kizáró információkat tartalmaz. Nehezen képzelhető el, hogy még aznap – a benyújtás után rendelkezésre álló 6 óra alatt – egy kimerítő jelentést el tudott volna készíteni a törvényalkotásért felelős szervezeti egység. Ha az elutasítás időpontja valós, akkor Szabó Samu (1813–1890) véleménye lehetett Horvát(h) számára döntő, de akkor nehezen értelmezhető a miniszter következő tavaszi magatartása.

A későbbi minisztériumi álláspont nem felel meg Horvát(h) 1870 márciusában tett képviselőházi nyilatkozatainak sem. Az igazságügyi tárca vezetője ugyanis igen határozottan állította, hogy nemcsak létezik egy tervezet, hanem azzal érdemben foglalkoznak is. Emellett fenntartotta magának a jogot, hogy a minisztériumi tervezet szövegét személyesen állapítsa meg, ezzel magyarázta a kodifikációs folyamat elhúzódását.

Egy áprilisi interpellációra válaszolva a miniszter már másként beszélt, nem revíziót említett, tehát az befejeződhetett, azonban a benyújtásra meghatározott 7 hónap szokatlanul hosszúnak tűnik egy végleges szövegű tervezet esetén. Ennek ellenére Csatskó úgy vélte, hogy ez a nyilatkozat az általa átadott tervezetről szólt.

<sup>41</sup> Csatskó Imre: Vélemény. *Jogtudományi Közlöny*, 7. (1871), 40. 304.; Pauler (1878): i. m. 241; Fayer (1894): i. m. 259; Ferenczi (1904): i. m. 359; Finkey (1942): i. m. 47; Kovács (1968): i. m. 100; Finkey (2000): i. m. 150; Barna (2015): i. m. 163; Mezey (2016): i. m. 192; Mezey (2017): i. m. 510; Mezey (2020): i. m. 40.

<sup>42</sup> Nánási (2019): i. m. 15; Nánási (2020): i. m. 13.

<sup>43</sup> Löw (1874): i. m. 415–416; Löw (1880): i. m. 24.

<sup>44</sup> Magyar Királyi Igazságügyminisztérium (1874) i. m. 30; Mezey (2007): i. m. 36; Mezey (2017): i. m. 510; Nánási (2019): i. m. 15; Mezey (2020): i. m. 40; Nánási (2020): i. m. 13.



Sőt úgy értesült, hogy elfogadták a munkáját, de nehezményezte, hogy hivatalos visszajelzést nem kapott.<sup>45</sup>

A kortársak keresték a tervezetet, így 1871 októberében a Csatskó cikkéhez fűzött megjegyzés így szólt: „Mi történt ezzel?”<sup>46</sup> Chorin kérdése is erre irányult decemberben.

Nemcsak az átdolgozás elvetésének időpontja, hanem annak oka is kérdéses. Már 1870 tavaszán elterjedt, hogy az igazságügyi miniszter „nincs megelégedve azon átvizsgálással, melyet az ő megbízottja teljesített”. A képviselőházban 2 évvel később az is elhangzott, hogy Horvát(h) „kiadta azon még 1843/4-ben az alsóház által elfogadott büntető törvénykönyvet egy férfinak, a kit pedig szakismeretről dicsérnek, s oly munkát készített, a melyre az igazságügyminiszter kénytelen volt kimondani, hogy hasznavehetetlen”. A miniszter azért nem tette nyilvánossá, mert annyira nem sikerült.<sup>47</sup> Felmerült a módosítások ellenére megőrzött túlzott liberalizmusa is.<sup>48</sup> Finkey Ferenc (1870–1949) posztumusz könyvének forrással alá nem támasztott – félreértelmezett – megjegyzésére alapulva néhány éve elterjedt, hogy Csemegi „beavatkozása miatt” vetette el Horvát(h) a Csatskó-féle tervezetet.<sup>49</sup> Ennek ellentmond, hogy Csemegi az indokolásban nem a valós benyújtási dátumot jelölte meg, tehát vagy nem tudott róla, vagy rendkívül körmönfont módon így álcázta saját tevékenységét.

<sup>45</sup> Csatskó (1869): i. m. 4, 15.

<sup>46</sup> Csatskó (1871): i. m. 304.

<sup>47</sup> KN 1869/IV. 314.; KN 1869/XXII. 387.; Löw (1874): i. m. 415.

<sup>48</sup> KN 1869/VI. 323.

<sup>49</sup> Finkey (2000) i. m. 15; Nagy (2013): i. m. 64–65; Nagy (2015): i. m. 284; Mezey (2016): i. m. 193; Mezey (2017): i. m. 510; Nánási (2019): i. m. 16; Mezey (2020): i. m. 40–41; Nánási (2020): i. m. 13.



## Irodalomjegyzék

- Antal Tamás: *Az igazságügyi minisztérium története (1867–1944)*. Budapest, Magyar Közlöny, 2018.
- Az 1843-ik évi bünt. törv. könyvi javaslat revisiójáról. *Jogtudományi Közlöny*, 3. (1868), 33. 268.
- Az 1861-ik év április 2-án Pesten egybegyűlt országgyűlés képviselőházának naplója. Pest, 1861.
- Az 1865-dik évi december 10-dikére hirdetett országgyűlés képviselőházának irományai II. Pest, 1866.
- Az 1865-dik évi december 10-dikére hirdetett országgyűlés képviselőházának naplója. Pest, 1866–1868.
- Az 1869-dik évi április 20-dikára hirdetett országgyűlés képviselőházának irományai I. Pest, 1869.
- Az 1869-dik évi április 20-dikára hirdetett országgyűlés képviselőházának naplója. Pest, 1869–1872.
- Balogh Judit: A közigazgatás és a jogalkotási szervezet egymásrahatása a magánjogi kodifikációs folyamatokban. In Mezey Barna – Révész T. Mihály (szerk.): *Ünnepi tanulmányok Máthé Gábor 65. születésnapja tiszteletére*. Budapest, Gondolat, 2006. 55–76.
- Balogh, Elemér: Die Entwicklung des Strafrechts. In Gábor Máthé (szerk.): *Die Entwicklung der Verfassung und des Rechts in Ungarn*. Budapest, Dialóg Campus, 2017. 217–269.
- Barna Attila: *Az állam elleni bűncselekmények szabályozása a 19. századi Magyarországon, különös tekintettel a büntetésekről és vétségekről szóló 1878. évi 5. törvénycikk előzményeire és megalkotására*. Győr, Universitas-Győr, 2015.
- Bató Szilvia: Megjegyzések a magyar büntetőjogi kodifikáció 1848 előtti történetéhez. *Jogelméleti Szemle*, 2007/1. Online: [http://jesz.ajk.elte.hu/2007\\_1.html](http://jesz.ajk.elte.hu/2007_1.html)
- Bató Szilvia: *Mert az Ördög velem volt. Élet elleni bűncselekmények a 19. század első felében*. Budapest, L'Harmattan, 2012.
- Bató Szilvia: „A használt erőszak miatt valakinek halála következett.” Az élet és testi épség elleni cselekmények szabályozási rendszere Csatskó Imre tervezetében (1868–1869). *FORVM. Acta Juridica et Politica*, 8. (2018), 2. 65–77.
- Cieger András: „Királyi demokrácia”. Szabadságjogok a magyar liberálisok reformterveiben 1867 után. *Aetas*, 24. (2009), 3. 55–82.
- Csatskó Imre: Jelentése büntetőtörvénykönyvi javaslatának bemutatásakor. *Jogtudományi Közlöny*, 19. (1868), 149–150.
- Csatskó Imre: *A magyar büntető-törvénykönyvi javaslat indokolása*. Sajtók. vázlatok. 2r. XXVI. szám iv (52lev) és 7 lev melléklet. 1869. MTA KIK Kézirattár Jogt. Általános 2-r. 94. sz.
- Csatskó Imre: Vélemény. *Jogtudományi Közlöny*, 7. (1871), 40. 300–304.
- Csizmadia Andor: A jogi hagyományok, mint a jogi reformok korlátai Magyarországon a XIX. században. *Jogtudományi Közlöny*, 30. (1979), 1. 30–40.
- Dárdai Sándor: A bünvádi eljárásunk reformja II. *Jogtudományi Közlöny*, 7. (1872), 16. 109–111.
- Dárdai Sándor: A büntetőtörvénykönyv II. *Jogtudományi Közlöny*, 9. (1874), 46. 361–363.
- Degré Alajos: A magyar büntetőgyakorlat általános jellemzése 1861–1871. In Nagy László (szerk.): *Jogász szövetségi értekezések*. Budapest, Magyar Jogász Szövetség, 1979. 15–32.
- Dietrich Ignác: Indítvány igazságügyi törvényhozásunk érdekében. *Jogtudományi Közlöny*, 2. (1867), 42. 260.
- Első értekezleti ülés az ideiglenes törvényjavaslat tárgyában. *Jogtudományi Közlöny*, 2. (1867) 15. 73–74.
- Fayer László: A büntetőjog története, Magyarország 1867–1880. *Jogtudományi Közlöny*, 29. (1894), 33. 258–260.
- Fayer László: *Az 1843-iki büntetőjogi javaslatok anyaggyűjteménye I–IV*. Budapest, MTA, 1896, 1898, 1900, 1902.
- Fayer László: Deák Ferencz és a magyar büntető-törvénykönyv. *Jogtudományi Közlöny*, 38. (1903), 6. 50–51.



- Ferenczi Zoltán: *Deák élete* II. Budapest, MTA, 1904.
- Finkey Ferenc: *Az 1843-i büntetőjogi javaslatok száz év távlatából. Értekezések a filozófiai és társadalmi tudományok köréből V.* Budapest, MTA, 1942.
- Finkey Ferenc: *A magyar büntetőperjogi tudomány háromszázados fejlődéstörténete 1619–1914.* Sátoraljaújhely, A Jogászok a Kultúráért Alapítvány, 2000.
- Hermann Róbert: Szabó Samu honvédszázados emlékirata a 47. honvédszázlóalj történetéről. In Molnár András (szerk.): *Egerszegi Tanulmányok.* Zalaegerszeg, ZML, 2010. 131–173.
- Homoki-Nagy Mária: A magánjogi kodifikáció mint alkotmányos feladat. In Fejes Zsuzsanna – Török Bernát (szerk.): *Suum cuique. Ünnepi tanulmányok Paczolay Péter 60. születésnapja tiszteletére.* Szeged, Pólay Elemér Alapítvány, 2016. 305–319.
- Horváth Pál: Horvát Boldizsár, az igazságügy-miniszter. *Magyar Jog*, 35. (1988), 2. 181–186.
- Kovács Kálmán: Közjogi harcok a Csemegi-kódex parlamenti vitáiban. In Csizmadia Andor (szerk.): *Jogtörténeti Tanulmányok II.* Budapest, KJK, 1968. 100–115.
- Kovács Kálmán: A magánjogi kodifikációval kapcsolatos elvi viták és tervezetek Magyarországon 1866–1877. *Jogtudományi Közöny*, 33. (1978), 2. 81–89.
- Kőrösi Sándor: A magyar büntetőtörvénykönyvi javaslatról. *Jogtudományi Közöny*, 9. (1874), 49. 385–386.
- Lőw Tóbiás: A magyar büntetőtörvénykönyv javaslatának előterjesztése. *Magyar Igazságügy*, 2. (1874), 6. 413–422.
- Lőw Tóbiás (szerk.): *A magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről (1878:5. tcz.) és teljes anyaggyűjteménye I.* Budapest, Pesti Könyvnyomda, 1880.
- Magyar Királyi Igazságügyminisztérium: *A magyar kir. Igazságügyminisztérium működése 1867–1872. évig s a magyarországi igazságügy állása 1872-ben.* Közzéteszi a magy. kir. Igazságügyminisztérium. Budapest, M. Kir. Egyetemi Könyvnyomda, 1874.
- Máthé Gábor: *A magyar burzsoá igazságszolgáltatási szervezet kialakulása 1867–1875.* Budapest, Akadémiai, 1982.
- Máthé Gábor: A kodifikáció szervezetének kialakulása. In Kozma György (szerk.): *Ünnepi tanulmánykötet Petrik Ferenc 70. születésnapjára.* Budapest, PPKE, 2003. 179–197.
- Máthé Gábor: Büntetőpolitika és kodifikáció. In Cserny Ákos (szerk.): *Ünnepi tanulmányok Rácz Attila 75. születésnapja tiszteletére.* Budapest, NKE, 2013. 311–320.
- Máthé Gábor: A jogreformok „alkotmányos” tárgyalásának előkészítése. In Béli Gábor – Korsószné Delacasse Krisztina – Herger Csabáné (szerk.): *Ut juris ordo exigit. Ünnepi tanulmányok Kajtár István 65. születésnapja tiszteletére.* Pécs, Publikon, 2016. 177–184.
- Mezey Barna: Törvény-előkészítés a dualista Magyarországon. In Csizmadia Andor (szerk.): *Jogtörténeti tanulmányok V.* Budapest, Tankönyvkiadó, 1983. 169–181.
- Mezey Barna: A börtönügyi reform koncepciója Horvát Boldizsár igazságügy-minisztersége idején. *Jogtudományi Közöny*, 44. (1989), 12. 638–644.
- Mezey Barna: *A magyar polgári börtönügy kezdetei.* Budapest, Osiris–Századvég, 1995.
- Mezey Barna: Deák Ferenc és Horvát Boldizsár. In Csibi Norbert – Domaniczky Endre (szerk.): *Deák és utódai. Magyar igazságügyi miniszterek 1848/49-ben és a dualizmus korában.* Pécs, PTE Grastyán Endre Szakkollégium, 2004. 73–89.
- Mezey Barna: Fayer László és az 1843. évi javaslatok Anyaggyűjteménye. In Fayer László: *Az 1843-iki büntetőjogi javaslatok anyaggyűjteménye I.* Budapest, Pytheas, 2004. III–XIV.
- Mezey Barna: A kiegészítő jogpolitikájának kialakítása: Horvát Boldizsár igazságügyi miniszter reformprogramja. *Jogtörténeti Szemle*, 9. (2007), 3. 31–42.
- Mezey Barna: A büntetőjogi kodifikáció kérdése a monarchikus diktatúrák korában Magyarországon (1848–1867). In Béli Gábor – Korsószné Delacasse Krisztina – Herger Csabáné (szerk.):

- Ut juris ordo exigit. Ünnepi tanulmányok Kajtár István 65. születésnapja tiszteletére.* Pécs, Publikon, 2016. 185–193.
- Mezey, Barna: Das ungarische bürgerliche Strafrecht. In Gábor Máthé (szerk.): *Die Entwicklung der Verfassung und des Rechts in Ungarn.* Budapest, Dialóg Campus, 2017. 501–540.
- Mezey Barna: *A börtönügy a 17–19. században. A börtön európai útja.* Budapest, Gondolat, 2018.
- Mezey Barna: „A föltétlen igazság és a társadalom fenntartásának érdeke.” Az első magyar büntető törvénykönyv. In Horváth Attila (szerk.): *Tanulmányok a Csemegi-kódex megalkotásának 140. évfordulója tiszteletére.* Budapest, Dialóg Campus, 2020. 39–46.
- Nagy Ferenc: *Régi és új tendenciák a büntetőjogban és a büntetőjog-tudományban.* Budapest, Akadémiai, 2013.
- Nagy Ferenc: A büntetőjog tudománya. In Jakab András – Menyhárd Attila (szerk.): *A jog tudománya. Tudománytörténeti és tudományelméleti írások, gyakorlati tanácsokkal.* Budapest, HVG-ORAC, 2015. 261–333.
- Nánási László: *A magyar királyi ügyészség története, 1871–1945.* Budapest, Legfőbb Ügyészség, 2011.
- Nánási László: A Csemegi-kódex születése. In Vokó György (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok* 56. Budapest, OKRI, 2019. 10–29.
- Nánási László: A Csemegi-kódex születése. In Horváth Attila (szerk.): *Tanulmányok a Csemegi-kódex megalkotásának 140. évfordulója tiszteletére.* Budapest, Dialóg Campus, 2020. 9–26.
- Pauler Tivadar: Csatskó Imre. In Pauler Tivadar: *Adalékok a hazai jogtudomány történetéhez.* Budapest, MTA, 1878. 231–244.
- Ráth György: *Az országbírói értekezlet a törvénykezés tárgyában.* Pest, Landerer és Heckenast, 1861.
- Reform kilátások. *Jogtudományi Közlöny*, 4. (1869), 9. 65.
- Szászi András: Adatok az Igazságügyminisztérium ügyintézésének történetéhez 1867–1918. *Levéltári Közlemények*, 26. (1955), 1. 188–205.
- Tavaszi Antal: Törvényhozó bizottmányok. *Jogtudományi Közlöny*, 2. (1867), 6. 26–27.
- V. S.: Az 1843-ki büntető-törvénykönyv revisiójáról. *Jogtudományi Közlöny*, 2. (1867), 30. 161–162.
- V. S.: Az 1843-ki büntető törvénykönyvi javaslat revisiójáról II. *Jogtudományi Közlöny*, 2. (1867), 31. 169–170.
- V. S.: Az 1843-ki büntető törvénykönyv revisiójáról (vége). *Jogtudományi Közlöny*, 2. (1867), 34. 193–194.
- Zlinszky János: Akadémikusok a magyar jog kiegyezés utáni fejlesztésében. In Glatz Ferenc (szerk.): *Közgyűlési előadások.* Budapest, MTA, 2002. 481–491.